

Szentandrassy István

EMLÉKKONFERENCIA 2021

SZENTANDRÁSSY ISTVÁN – EMLÉKKONFERENCIA 2021

BELÜGYMINISZTERIUM

MAGYAR AGRÁR- ÉS
ÉLETTUDOMÁNYI EGYETEM

Kaposvári Campus

A kötet megjelenése

a BM/2743-3/2022 azonosító számú pályázat keretében,
a Belügyminisztérium támogatásával valósult meg.

KAPOSVÁR, 2022

MAGYAR AGRÁR- ÉS
ÉLETTUDOMÁNYI EGYETEM

Kaposvári Campus

Szentandrásy István
EMLÉKKONFERENCIA 2021

Szentandrassy István
EMLÉKKONFERENCIA 2021

MATE Kaposvári Campus
Kaposvár, 2022

Szerkesztők:

Farkas Beáta, Dr. Kovács Zoltán

A borítót tervezte:

Farkas Beáta

Fotó:

Farkas Beáta

Kiadja

MATE Kaposvári Campus
7400 Kaposvár, Guba Sándor utca 40.

Felelős kiadó:

Vörös Péter, campus-főigazgató

© A szerzők, 2022

Szerkesztés © Farkas Beáta, Kovács Zoltán, 2022

A műre a Creative Commons 4.0 standard licenc alábbi típusa vonatkozik:

CC-BY-NC-ND-4.0

Műszaki szerkesztés

Somogy Design Kft.

Felelős vezető: *Csere Tamás*

Nyomtatta

Pethő Nyomda Kft.

Felelős vezető: *Pethő László*

ISBN 978-615-599-98-9

ISBN 978-615-599-99-6 (pdf)

Tartalomjegyzék

Szentandrassy István emlékezete: a kaposvári roma szakkollégium konferenciasorozata	9
A konferencia programja	11
ABSZTRAKTOK	13
Kőszegi Máriaó: Szentandrassy István munkássága és társadalmi szerepvállalása	15
Nemes János: Szentandrassy István a barát, a mecénás és a pályatársak szemével (előadás és interjúsorozat)	17
Tárnoky Kata: Mesterek és tanítványok	19
Burka Klaudia, Mihóczy Anna, Schlága Réka: Szentandrassy István vallásos témájú képei	21
Bognár Georgina, Orsós Vanessza: Szentandrassy István és a roma holokauszt	24
László Brigitta: Szentandrassy István és Federico Garcia Lorca	26
Tárnoky Kata: Interjú Kunhegyesi Ferenc festőművésszel	29
A konferencia képekben	34
Jegyzetek	40

Szentandrassy István

CHOLI DARÓCZI JÓZSEF

A festő születésnapjára (Szentandrásy Istvánnak)

Csontsovány magasan,
Szentandrásy-barnán, földbevert karó,

Isten szoborarcán.

Holdas szemeidben

Hosszú nyelű kések

borotva pengése –

cikkan remegésbe.

Lefaragott húsod élő lüktetése:

kiszögelt idegek keresztfa ütése.

Harcban állsz magaddal,

velem s együtt mással:

magadmagammal,

harcban a világgal.

Maradsz az imának,

maradsz bennem árva:

lekötözött ember,

magadba bezárva.

Gyöngyharmat lucsokban, vérben, szivárványban,

liliomfehéren, képeid zugában.

Lassú tűzön égve hosszúra nő minden:

falbamártott késed villámcsikó éjben,

kicsorduló nyállal, közös Istent szülve.

Éltessen Mária,

a mennyei anya,

torkában hordozzon az ország,

a Haza.

Szentandrassy István emlékezete:

a kaposvári roma szakkollégium konferenciasorozata

A jelenleg a Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem Kaposvári Campusán működő roma szakkollégiumnak többször volt alkalma vendégül látni Szentandrassy István Kossuth-díjas festőművészt workshopokon, vitaesteken. Egyéniségének, autonómiájának ereje azokat is rabul ejtette, akiket esetleg megbánthatott volna kérlelhetetlen igazságérzete (véleményét ugyanis soha nem rejtette véka alá). A vele való beszélgetéseket követően nem volt kérdéses, hogy mindent el kell olvasni, mindent meg kell nézni, amit az egyetemi hallgatóknak ajánlott (vagy inkább, úgy éreztük, kihagyhatatlannak tartott).

Ezeknek a találkozásoknak a szabadságfokát növelte, hogy Szentandrassy István nem egyedül jött Kaposvára, vele tartott Dr. Orsós Zsuzsanna a Pécsi Tudományegyetemről, Farkas Zsolt és Frigur Róbert a Khamoró Zenekarból. Ezért aztán a beszélgetések mindig kiterjedtek a roma művészi és értelmiségi lét kérdéseire, valamint az autentikus roma kultúra hagyományozódásának lehetőségeire. És soha nem maradt el a szakkollégistákkal való közös éneklés sem...

Így amikor a Kaposvári Egyetem integrálódása miatt nevet kellett változtatnia a kaposvári roma szakkollégiumnak, nem volt kérdéses, hogy példaképünk, a 2020-ban elhunyt Szentandrassy István nevét veszi fel a szakkollégium. Az előzményekről szólva, 2012-ben alakult meg a roma szakkollégium a Kaposvári Egyetemen 12 hallgatóval (Kaposvári Egyetem Roma Szakkollégium néven). A létszám évről-évre emelkedett, s 2015 óta folyamatosan 20 fölötti a szakkollégisták száma. A szakkollégium működését jelentősen elősegítette 2016-tól egy EFOP-pályázat, majd annak lejártával a nemzeti forrású minisztériumi pályázatok. Ennek köszönhetően nyílt lehetőség ösztöndíjrendszer kidolgozására, nyelvvizsgára felkészítő tanfolyamok tartására, konferenciák és tanulmányi kirándulások szervezésére, a mentorálás kiszélesítésére.

Mindennek köszönhetően az elmúlt években 55 roma szakkollégista szerzett diplomát Kaposváron (a 60 roma szakkollégista közül – további 3 diplomaszerezés van folyamatban). A szakkollégisták 90%-a a pedagógusképzésben vesz részt, ezen belül 50% a tanítóképzésben. A pedagógushallgatók másik fele túlnyomórészt az óvodapedagógus-

sokból és a gyógypedagógusokból kerül ki, kisebb részt a csecsemőgondozó képzésből és a neveléstudományi mesterképzésből. A szakkollégisták nagyjából 10%-át az agrár, a gazdasági és a művészeti szakokon tanuló hallgatók alkotják.

Szentandrassy István nevét 2020-ban vette fel a szakkollégium. Névadójának szeleme természetesen kötelezi a kaposvári roma egyetemi hallgatók közösségét: méltóképpen fenntartani a névadó életművét, folytatni a roma kultúra megőrzésében végzett munkáját. Mindennek érdekében a Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem Kaposvári Campusán működő Szentandrassy István Egyetemi Roma Szakkollégium olyan rendezvénysorozat elindításáról döntött, amelynek keretében a Kossuth-díjas művész születésnapjának dátumához kötve minden évben konferenciát rendez. A roma szakkollégium hallgatói által előadott elemzések mellett ezeknek az évfordulós konferenciáknak mindig részét képezik a Szentandrassy István képeiből rendezett kiállítások, a pályatársak visszaemlékezései.

A Szentandrassy előtt tisztelgő és a roma szakkollégisták kutatásait bemutató sorozat első konferenciájának állít emléket a jelen kötet. A 2021 augusztusában megrendezett konferencia programja jól mutatja, miként szervesültek a pályatársak visszaemlékezései és a szakkollégisták kutatásai a Szentandrassy-életmű feldolgozásában. A két napos konferencián a hallgatói előadások mellett teret nyertek a kortársi elemzések, s a rendezvény részét képezte a SziRom Zenekar képviselőinek hangversenye és a Khamoro Zenekar koncertje és táncháza is.

Farkas Beáta – Kovács Zoltán
szerkesztők

A konferencia programja

2021. augusztus 26. csütörtök

12:00 *Regisztráció, a szállás elfoglalása*

13:00 *Ebéd*

14:00 KÖSZÖNTŐK

- ➔ **Vörös Péter** – Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem, Kaposvári Campus, főigazgató
- ➔ **Józsa Krisztián** – Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem, Kaposvári Campus, Neveléstudományi Intézet, igazgató
- ➔ **Langerné Victor Katalin** – Belügyminisztérium, társadalmi felzárkózásért felelős helyettes államtitkár

14:30 MEGNYITÓK

- ➔ **Szentandrásy Erzsébet** – a művész özvegye
- ➔ **Biczó Gábor** – Roma Szakkollégiumok Egyesület, elnök
- ➔ **Kovács Zoltán** – Szentandrásy István Egyetemi Roma Szakkollégium, igazgató
- ➔ **Kátai Attila** – Kaposvári Roma Nemzetiségi Önkormányzat, elnök; Szentandrásy István Egyetemi Roma Szakkollégium, alumni

ELŐADÁSOK

15:00 **Batyai Róbert, SziRom zenekar**

15:30 **Kunhegyesi Ferenc** – festőművész

16:00 *Szünet*

16:30 **Nemes János** - Szentandrásy István Egyetemi Roma Szakkollégium

17:00 **Farkas Zsolt** – zenész, táncművész, koreográfus

17:30 **Rónai Gábor** – festőművész, Szentandrásy István Egyetemi Roma Szakkollégium, mentor

18:00 **Zárszó: Kovács Zoltán**

18:30 *Fogadás*

20:00 **Khamoro Budapest Band** – koncert és táncház

A délután folyamán elhangzó verseket és dalokat előadják: **Szabó-Ignác Ramóna** és **Kovács Mátyás** szakkollégisták, **Törő Gergely** színművész, közreműködik **Gschwindt Balázs** gyógypedagógus-hallgató.

2021. augusztus 27. péntek

08:00 *Reggeli*

09:00 **MEGNYITÓK**

- ➔ **Kovács Zoltán** – Szentandrassy István Egyetemi Roma Szakkollégium igazgató
- ➔ **Nemes János, Tárnoky Kata** – Szentandrassy István Egyetemi Roma Szakkollégium, Diákbizottság

ELŐADÁSOK

- 09:30 **Bogdán Benedek, Szabó Krisztián, Kőszegi Márió:** *Szentandrassy István életének és munkásságának, társadalmi szerepvállalásának áttekintése*
- 09:50 **Máté Enikő, Pintér Márk Szilveszter, Tárnoky Kata:** *A cigány hiedelemvilág bemutatása Szentandrassy István képei alapján*
- 10:10 **Bognár Georgina, Szarka Bernadett, Orsós Vanessza:** *A holokauszt témája Szentandrassy István festészetében*
- 10:30 **Burka Klaudia, Mihóczi Anna Barbara, Schlága Réka:** *Szentandrassy István vallásos tárgyú képei*
- 10:50 **László Brigitta:** *Federico Garcia Lorca: Cigányrománcok*
- 11:10 **Petrovics Arabella, Szarka Bernadett, Tárnoky Kata:** *Mesterek és tanítványok (Péli, Szentandrassy, Kunhegyesi)*
- 11:30 **Zárszó: Kovács Zoltán**
- 12:00 *Ebéd*

Absztraktok

A roma szakkollégiumok tevékenységének egyik fontos eleme a tudományos munka. A Szentandrassy István Egyetemi Roma Szakkollégiumban a hallgatói kutatások fókuszában a neveléstudományi témák mellett a roma kultúra és művészet áll. Ezek a szakkollégiumi munkák nyernek teret a Szentandrassy István emléket ápoló konferenciasorozatban, melynek első rendezvényére 2021. augusztus 26-27-én került sor. A szakkollégisták a konferencia második napján mutatták be a Szentandrassy életművével kapcsolatos kutatásaikat. A mentorok segítségével elkészített előadások bemutatják a művész pályáját, életművének legfontosabb témáit, a *Cigányrománcok* kapcsán az irodalomhoz való viszonyát, illetve elhelyezik a műveket a kortárs roma festészet horizontján, amihez segítséget nyújt a tanítvánnal, Kunhegyesi Ferenc festőművész-szel készített interjú is. A hallgatói kutatói munka azóta is folyik a szakkollégiumban. Ennek egy szeletét mutatják be a következő absztraktok.

1. kép. Szentandrassy István emlékkonferencia, 2021.

Fotó: Andrassy Péter

KŐSZEGI MÁRIÓ

Szentandrassy István munkássága és társadalmi szerepvállalása

A dolgozat szakkollégiumunk névadójának életét, munkásságát járja körül, kiemelve azokat a gondolatokat, melyeket művészetén keresztül igyekezett közvetíteni a társadalmilag kirekesztett csoportok és a hazai cigányság felé. Célja, hogy minél szélesebb körben ismertesse meg Szentandrassy István életének a művészetére gyakorolt hatását. Ezen túl azt is bemutatja, hogy milyen hatást váltott ki a művész kortársaira, a cigány társadalomra és az utókorra. Saját kutatásom Kerékgyártó Istvánnak a Szentandrassy István 50. születésnapjára készített pályaképből indul ki (*Portrévázlat Szentandrassy Istvánról*, 2007.). A dolgozat alapjául szolgáló előadást a Szentandrassy István Egyetemi Roma Szakkollégium első Szentandrassy-konferenciájára készítettem azzal a céllal, hogy méltóképpen mutassam be az emlékező résztvevők számára a Kossuth-díjas festő művészetének esztétikai adottságain túl a társadalomra, ezen belül a cigány kultúrára gyakorolt hatását.

Mindenekelőtt a művész életének fontos állomásait ismertetem, hogy pontosabb képet kapjunk arról, honnan származnak azok a gondolatok, melyeket művészetével közvetíteni akart a közönségének. Majd azt mutatom be, hogy kik voltak azok a gondolkodók, művészek, akik elindították Szentandrassyt a pályáján, kik formálták a művészetét és gyakoroltak hatást kifejezőképességére. Kitérek azokra a kortársaira, akikkel együtt munkálkodott azon, hogy az ezredfordulóra kibontakozhasson a cigány/roma értelmiségi réteg.

Szentandrassy István állami gondozásban nevelkedett, Nógrád és Heves megyei falvakban találkozott a természet közeli vidéki életformával. Mindez nem csak szemlélődést, hanem a munkát is jelentett számára: lovakat legeltetett és megtanult lovagolni. Kamaszkorát Hatvanban töltötte, itt figyeltek fel művészi érzékére. Később Budapest és a Balaton között ingázva alkalmi munkákból, többek között portréfestésből tartotta fent magát. Autodidakta módon szélesítette irodalmi és képzőművészeti ismereteit. A munkásszállókon, a vándorutakon számtalan olyan életsorssal találkozott, amelyek figyelmét a létezés peremén élő emberek felé fordították. Művészi kibontakozásában a legfontosabb szerepet Péli Tamás játszotta, aki tanítványául fogadta. A többéves képzés

nyomán az 1980-as évekre Szentandrásy megteremtette saját stílusát, s önálló kiállítások révén is bizonyított módon autonóm karaktere lett a kortárs képzőművészetnek. Kezdetben a reneszánsz művészete ihlető forrása, Péli hatására, akinek a reneszánsz a leszakadó cigány társadalom polgári újjászületésnek vízióját jelentette. A későbbiekben egyre sokoldalúbbá váló alkotótevékenységének egyik legfontosabb műve a *Szárnyasoltár*, mely a cigányság sorsábrázolásaként híresült el. Ebben a festményben Szentandrásy a cigányság sorsát olyan tág keretbe helyezi, amely az értelmezés számára megengedi mind a biblikus, mind a holokauszt, mind pedig a cigányság sajátos katolicizmusa felőli értelmezést, saját egyéni életsorsával kiegészítve. A mű mindegyik jelentésrétegét tekintve protestálás a cigányságot sújtó igazságtalanságok ellen.

Ez a kiállítás később a Lorca-versekhez készített képek kapcsán tovább erősödik Szentandrásyban: ebben az időszakban kezdődik meg elhívatottsága a cigányság felemelkedésének terén. *Viadal* című műve is erre reflektál, amely a cigány kisebbségek elleni agresszió ellen lép fel. Hasonló céllal készülnek el azok a képei is, amelyeket a Villon-balladák ihlettek.

A dolgozat elemzései révén bepillantást kaphatunk Szentandrásy István művészetén túl abba a társadalmi szerepvállalásba, amely elősegítette a cigány öntudat kialakulását Magyarországon. Ennek központi figurája szakkollégiumunk névadója volt.

Szentandrásy István emlékkonferencia, 2021.

Fotó: Andrásy Péter

NEMES JÁNOS

Szentandrassy István a barát, a mecénás és a pályatársak szemével (előadás és interjúsorozat)

Első interjúalanyom Ráczné Kalányos Gyöngyi festőművész volt, akit 2020-ban Magyar Ezüst Érdemkeresztrel tüntetett ki Áder János, a magyar cigányság identitásának, valamint keresztény hitének megőrzését szolgáló művészi munkája elismeréseként. Gyöngyi több alkalommal találkozott Szentandrassy Istvánnal különböző eseményeken és alkotótáborokban. Ez utóbbiakról különösen jó emlékeket őriz és szívesen beszél róluk. Gyöngyit már az első alkalommal megragadta Szentandrassy nyitott személyisége, közvetlensége és a művészethez kötődő alázata. Ezzel inspirálón hatott környezetére és pályatársaira, miközben senkire sem akarta a saját stílusát erőltetni. Szentandrassy István mint ember és mint festő nagy űrt hagyott maga után, mert ritkán születik ilyen tehetség.

Következő interjúmat Kalla Éva íróval, a *Darinka* című film forgatókönyvírójával, a nemzetközi Romani Film Fest és az Országos Roma Írótalálkozó szervezőjével készítettem. Szentandrassyval 1977-ben találkozott először. Kalla Éva rendszeres találkozókat, Cigány Értelmiségi Klubokat szervezett lakásán, melyeken Lakatos Menyhért, Choli-Daróczi József, Kovács József Hontalan és Péli Tamás mellett Szentandrassy István is rendszeresen megfordult. Családtagként szerették őt férjével, Fátyol Tivadarral. A gyermekeik is bátyjukként tekintettek rá. Látták Szentandrassy tehetségének kibontakozását a kezdetektől. Vele voltak akkor is, amikor nehéz idők jártak felette, de mellette álltak betegségé súlyosabbra fordulása idején is, nem hagyták magára. (Megtudhattam, hogy Szentandrassy barna-korszakának egyik oka is az volt, hogy nem telt más festékre: híján volt az alapanyagokkal, ezért mindenre festett abban az időszakban.) Családjukban nagy űr keletkezett Szentandrassy elvesztésével.

Ferkovics József roma származású magyar grafikus és festő, a pályatárs is visszaemlékezett Szentandrassy Istvánra. Bár életükben több hasonló momentum volt – mindketten állami neveltetésben részesültek –, jellemük és későbbi sorsuk másként alakult. Szerencsére mindketten bekerültek egy olyan közösségbe, ami magával ragadta és a

művészet irányába terelte őket. Kölcsonösen tisztelték egymást, és egymás munkáiról elismeréssel beszéltek. Határozott és karizmatikus emberként ismerte Szentandrásst, aki lelkileg hihetetlenül erős és magával ragadó volt.

Kosztics István, a mecénás, a Cigány Kulturális és Közművelődési Egyesület alapító elnöke és a pécsi Rácz Aladár Közösségi Ház vezetője Kovács József Hontalan által ismerkedett meg Szentandrásyval 2007-ben. Több alkalommal szervezett Szentandrásy-kiállításokat Pécsen. 2010-ben a baranyai megyeszékhely tölthette be az Európa Kulturális Fővárosa címet, ennek apropóján vásárolt tőle festményeket azzal a céllal, hogy állandó kiállítást alakítsanak belőlük. Annak érdekében, hogy a gyűjtemény ne a Péli-festmények sorsára jusson, 2009-ben létrehozta a pécsi Szentandrásy István Galériát. Szentandrásyra ő is úgy emlékezett vissza, hogy nem akarta senkire erőltetni a stílusát, mégis nagy hatással volt a környezetére. A magyar, azon belül a cigány kultúrát nagy veszteség érte halálával.

Szentandrásy István emlékkonferencia, 2021.

Fotó: Andrásy Péter

TÁRNOKY KATA

Mesterek és tanítványok

Minden ember számára fontos a mentor, a tanító. A művész számára talán még fontosabb, mert sokszor ez az előtte járó, általa tisztelettel körülvelt személy, egyben fontos szellemi társ is. Szentandrassy István egyszerre volt tanítvány és mester.

„S közben rájöttem..., hogy ha valaki mesterének választ, akkor fel kell kötni a gatyát, hogy mesterré tudjál válni, mert a mester ugyanolyan tanulási folyamaton megy keresztül, mint a tanítvány, csak nyilván nagyobb tapasztalattal... Hiába zseni valaki, ha nincs mögötte kellő gyakorlás, akkor az csak tehetség marad.” – nyilatkozta Kunhegyesi Ferenc, Szentandrassy tanítványa.

Szentandrassy István Péli Tamás roma festőművész, író, politikust tartotta mesterének. Péli Tamás 1948-ban született Budapesten nagy hírű muzsikusként családban. Képzőművészeti tanulmányait a Képző- és Iparművészeti Szakközépiskolában és a Holland Királyi Képzőművészeti Akadémián végezte. Itteni időszakának jelentős, monumentális munkája a Holland Képzőművészeti Akadémia falát díszítő táblakép, mely közel 50 négyzetméter nagyságú. 1976-tól több holland bemutatkozás után Magyarországon is kiállított. „Tehetsége, iskolateremtő képessége és egyéniségének vonzereje, kisugárzó hatása folyton központi szerepet játszott a cigány képzőművészek között, sőt mondhatni az egész roma művész értelmiségnek meghatározó vezéregyénisége volt”. A festészet mellett írói és közszereplői pályán is kivette a részét a hazai kulturális és politikai élet alakításából.

Szentandrassy István Csapiban, egy cigány olvasótáborban találkozott először a cigány kultúrával és saját cigány identitásával. Itt megismerkedett az első magyarországi hivatásos roma festőművésszel, Péli Tamással, aki felfigyelt rá és tanítványául fogadta. Szentandrassy egy barátja hívta fel figyelmét 1979 nyarán a táborra. Péli tudatosan törekedett a magyarországi roma képzőművészek felfedezésére, a művésznemzedékek összekapcsolására. Kultúraszervező és -teremtő személyiség volt, nemcsak a festészetben, de többféle művészeti ágban segítette a tehetségeket.

Szentandrassy, Péli nyomán a reneszánsz hagyományokra támaszkodva, sajátosan egyéni képi nyelvet hozott létre. Mindkettejük számára fontos lehetett a reneszánsz kifejezés jelentése, a cigányság megújulására törekedve.

Kunhegyesi Ferenc 2000-ben vált Szentandrassy István tanítványává. A most 51 éves festőművész 1970-ben született Kiskőrösön. Egy tradicionális oláh származású család első szülött gyermeke. Apja lovári, míg anyja a másár törzsből származik. Sok-

féle művészeti ágban valósította meg magát, ilyen a tánc, festészet, rajzolás. Ő maga is azt állítja, hogy a művészet mindig is közel állt hozzá. Budapesten újságírást tanult, amikor magához fogadta Szentandrassy István. Tőle tanulta a rajzolás és a festés különböző technikáit. A találkozás után több mint 10 éven át tanult nála. Közös kiállításaik során többször is találkozhatott a közönség a mester és tanítványa műveivel. Mentortanítvány viszonyuk idővel olyan baráti kapcsolattá kovácsolódott, hogy Kunhegyesi édestestvérként tekint Szentandrassy Istvánra.

Ahogy Péli Tamásnak, úgy Kunhegyesi Ferencnek is vannak olyan festményei, melyeket a *Cigány festészet* című albumba válogattak be. Ebben az albumban megtalálható Pélitől, Szentandrassytól és Kunhegyesitől is néhány mű.

Irodalom

- » [1] *Az emlékezés színes álmai – A magyarországi kortárs cigány képzőművészek reprezentatív tárlata* (kiállítás katalógus), 2007. http://www.sulinet.hu/oroksegtar/data/magyarorszag_i_nemzetisegek/romak/az_emlekezes_szines_almaj/pages/aesza_05_peli.htm [2021. július 31.]
- » [2] *Zsigmond Enikő: Gandhival teázni – szembenézni önmagunkkal és a világunkkal.* http://www.kalocsainaplaj.hu/hu/kalocsa/kunhegyesi_ghandival%20teazni [2022. március 23.]

Szentandrassy István emlékkonferencia, 2021.

Fotó: Andrassy Péter

BURKA KLAUDIA, MIHÓCZI ANNA, SCHLÁGA RÉKA

Szentandrassy István vallásos témájú képei

A művészet magyarországi történetében a festészet indult legkésőbb fejlődésnek, azon belül is az egyházi témák ábrázolása maradt utoljára. Azzal talán mindenki egyetért, hogy az Istennel való találkozásnak inkább a fülünk, mint a szemünk az eszköze. Hiszen a papok prédikációi és tanításai is abból indulnak ki, hogy „a hit hallásból van” (Rom 10,17). A Biblia szövege, nyelve, szólásai, példázatai, hősei és a történetek szereplői sokszor köszönnek vissza a magyar irodalomban. Csak két példát említve: Babits Mihály *Jónás könyve* és Karinthy Frigyes *Barrabás* című alkotása is bibliai történeten alapul. Idővel, szépen lassan a Biblia megérintette az irodalom mellett a vizuális kultúra világát is. Egyre több bibliai témájú kép jelent meg a nemzetek festményei és képei között.

A cigány festők hihetetlen őszinteséggel és nyíltsággal mutatják meg magukat, a látásmódjukat. Vágnak arra, hogy képeik által meglássák, megértsék és megbecsüljék őket. Ők inspirálni akarnak, hatni szeretnének a következő generációkra. A cigány festők a műveiken keresztül szólnak hazájukhoz, Magyarországhoz és valamennyi emberhez ebben az országban. Szándékaikat, törekvéseiket legpontosabban képeik értelmezése révén tárhatjuk fel, amelyek titkokat és bölcsességeket rejthetnek.

A festményeik hatásának összetevői szinte felsorolhatatlanok: látunk álmokat, vágyakat, sírást, bánatot, örömet, ízlést, útkeresést és megérkezést. A cigány festők színeitől lehetünk akár boldogok is. Szentandrassy István színhasználatától különösképpen. Olajképeinek színvilágára az erőteljes, barokkos színek, sötét, barnás tónusok, a meleg ragyogás jellemző. Szent minden festményén cigány arcokat fest, még akkor is, amikor Krisztust vagy a Madonnát ábrázolja. Cigány festőként és keresztény emberként fontos volt számára a vallásos hit, ezért festményei repertoárjából nem maradhattak ki a Madonna-képek sem.

A cigányság valláshoz való hozzáállása egészen különleges. Nyugodtan ki lehet jelenti, hogy a hitük számukra fontosabb, mint sok más népnek. A cigány emberek vallásukban is követik a környezetük szokásait, tehát azonos a körülöttük élő népekével. Elfogadták a keresztény katolikus vallást, Jézus Krisztus és Mária fokozatosan a cigány népi vallásosság szerves részévé vált. Mára már a cigányságnak igen erős a Szűz Máriához való kötődése. Gyakran fohászkoznak hozzá, ha valami baj éri őket, és tőle

kérnek segítséget mindennapi életükhöz. Ebből az elemi, „zsigeri” hitből meríthetett ihletet Szentandrassy a Madonna-képekhez.

Köztudott, hogy a pusztán utánzásból élő művészet nem lehet maradandó, igazi belső ihlet híján előbb-utóbb ellaposodik. Szentandrassy vallási témájú képei azért különlegesek és azért lehetnek alkotójukat túlélve hatásosak, mert a sokak által ismert bibliai történeteket és szereplőket a cigányságon keresztül, cigány emberekkel mutatja be. Így ad újfajta nézőpontot a történeteknek és újfajta nyelvet, megszólalási módot a cigányságnak. Szentandrassy István festményeit nézegetve igaznak kell tartanunk Gerevich József szavait: „A festményeknek (...) személyes történetük van, amely felfejthető a művész életrajzi dokumentumain keresztül.”

Madonna-képek

Szentandrassy István első Madonna-képét 1982-ben kezdte el festeni, s a következő évben fejezte be. Madonna képeit ikonszerű stilizációval alkotta meg. Minden festményén tiszta, harmonikus tekintetű Madonna néz ránk. Ahogyan minden festményén cigány arcokat ábrázol, úgy Madonnát is cigányként festi le. Somody Beáta rajztanár, aki példaképének tekintette Szentandrassy Istvánt, így írt alkotásairól: „Ha ránézünk a *Cigány Madonna* vagy a *Lovak* című képére, utána szinte valamennyi művét felismerjük: kecses, törékeny, szívós, barna alakjainak tekintetébe belefestette a saját szemében is fátyolosan rejlő szomorúságot.”

Rengeteg Madonna-képet festett élete során. Maga így nyilatkozott erről: „Nem tudom, hogy honnan ez a hihetetlen szeretetem és készítemem arra, hogy például minden karácsonykor festek Jézusnak egy vagy két Madonnát. (...) És azt mondtam: Köszönöm neked ezt, drága Jézus! Neked küldöm szeretettel, mert ha Te megajándékozol minket, akkor nekem is illik ajándékot adni, a Szűz Mária iránti tisztelet jogán.”

Az utolsó vacsora

Szentandrassy újraalkotta Leonardo da Vinci *Utolsó vacsora* című világhírű festményét. Ha összehasonlítjuk a két képet, akkor megállapíthatjuk, hogy hasonlítanak ugyan, de mégis teljesen mások. Különbségeik nemcsak a színhasználatban és az ábrázolásmód azon sajátosságában mutatkoznak, hogy Szentandrassy képén Jézus és az apostolok cigányemberekként jelennek meg.

Sokkal melegebbek, barnásabbak a színek és tónusok da Vinci hidegebb színeire képest. Ha megnézzük, Szentandrassy-nak az *Utolsó vacsorához* készített vázlata még meglehetősen hasonlít az eredeti képhez, de a végeredmény már saját stílusáról árulkodik, így eltért még az általa készített vázlattól is. Éppen attól lett olyan különleges a

kép, hogy – az apró részleteket mellőzve – a lényegre összpontosít, vagyis Jézusra és a 12 apostolra.

Szentandrásy István emlékkonferencia, 2021.

Fotó: Andrásy Péter

BOGNÁR GEORGINA, ORSÓS VANESSZA

Szentandrásy István és a roma holokauszt

A holokauszt tragédiája a romákat is súlyosan érintette. 1972-ben a Cigány Világszövetség a roma holokauszt emlékére augusztus 2-át nemzetközi emléknapra nyilvánította. Ezen a napon, az auschwitzi haláltábor területén koszorúzást, megemlékezést rendeznek az elhunytak emlékére.

A 20. század első felében elkezdődött a magyarországi romák jogfosztása. Kezdetben korlátozták szabad mozgásukat, tiltották a megyehatáron kívüli munkavégzést, kitiltották őket a kereskedelemről, ezáltal elzárták őket az elsődleges megélhetési forrásaiktól. Az ország jogszabálya kimondta, hogy minden cigány egyént gyanús személynek kell tekinteni. Nyomon követhetővé váltak: a 12 évnél idősebbek részére „cigányigazolványt” állítottak elő, ujjlenyomatot vettek tőlük és C betűt írtak irataikra. Az 1930–40-es években még tragikusabbra fordult a helyzet, „cigányrazziákat” szerveztek, szabályozták lakhatásukat: összegyűjtötték őket és gettókba zárták. Lelki és fizikális megkülönböztetésben volt részük: ruházatukon, jól látható helyen lefelé néző barna/fekete háromszöget kellett viselniük. Kötelező volt minden roma számára, gyerekeknek-felnőtteknek egyaránt. Magyarországon a legnagyobb és leghíresebb gyűjtőközpont a Komáromi Csillagerőd volt. Többen már itt életüket veszítették, ezeket pedig koncentrációs táborokba deportálták.

A magyarországi roma holokausztról számos műalkotás született, köztük talán az egyik legjelentősebb írás a *Roma holokauszt a Grábler-tónál* című kötet (Harmat József: *Roma holokauszt a Grábler-tónál. A székesfehérvári és várpalotai cigányok tömeges kivégzése Várpalotán 1945-ben.* MNL, Veszprém Megyei Levéltára. Várpalota–Veszprém. 2015.). 1945 februárjában a Várpalota melletti tónál 118 cigányt lőttek az általuk kiásott sírokba. Ez volt az eddigi ismeretek alapján a cigányok ellen elkövetett legkegyetlenebb merénylet Magyarországon. Ennek alapján megállapíthatjuk, hogy a *parajmos* nemcsak pusztítást jelent, hanem felfalást, elnyeletést is. A legfrissebb kutatások alapján a jelöletlen tömegsírokat, melyek „elnyelték” áldozataikat, mára a Grábler-tó betemette. A kötet a helyi sajátosságokon keresztül mutatja be a cigányság életét, majd a megtörtént eseményeket és ezek következményeit.

A legtöbb romát az Auschwitz–Birkenau táborban helyezték el. A cigány fogvatartottakra nem ugyanazok a szabályok vonatkoztak, mint a többi ott raboskodóra.

A roma családokat nem választották szét, férfiak, nők és gyerekek együtt maradhattak. Hajukat nem borotválták le, megtarthatták civil ruháikat, sőt a magukkal cipelt tulajdonukat is visszakapták. A nők szülhettek, a gyerekeknek játszóteret alakítottak ki. Ugyanakkor Mengele előszeretettel végzett orvosi kísérleteket rajtuk.

A front közeledtével az Auschwitz–Birkenau tábor romák lakta részét 1944. május 16-án tervezték felszámolni, de ez csúfos kudarcot vallott, köszönhetően a romák bátor és lenyűgöző ellenállásának. Ennek emlékére május 16. a Roma Ellenállás Napja. Ezen a napon az elnyomás elleni inspiráló és példamutató harcra emlékezünk. A tábort később valóban felszámolták, az augusztus 2-áról 3-ára virradó éjszakán több ezer romát öltek meg. Erre emlékezve a cigány civil szervezetek augusztus 2-án délben 1 perces csenddel tisztelik meg a holokauszt roma áldozatait.

A roma holokauszt csak megközelítőleg dokumentálható, mivel sokakat iratok nélkül hurcoltak el, illetve tömegsírokba temették őket, ami szintén megnehezíti a beazonosítást. A magyarországi roma áldozatok száma becslések szerint 5–70 ezer között van. Az akkor kétféle európai cigányság körülbelül negyedét (10–30 %) gyilkolták meg.

A roma holokauszt témája rengeteg művészt megérintett, köztük Szentandrassy Istvánt is. Egy következő előadásban néhány ebben a témában alkotott művét fogjuk körbejárni, értelmezni.

Szentandrassy István emlékkonferencia, 2021.

Fotó: Andrassy Péter

LÁSZLÓ BRIGITTA

Szentandrásy István és Federico Garcia Lorca

A romák hazám legalapvetőbb, legarisztokratikusabb képviselői, [...] akik megőrzik az egyetemes Andalusz igazság lángját, vérért és ábécéjét. (F. G. Lorca)

Federico Garcia Lorca spanyol költő és drámaíró, aki mindössze 19 éves karrierje során feltámasztotta és újjáélesztette a spanyol költészetet és színházat. Elsősorban andalusz műveiről ismert, köztük a Romancero Gitano (Cigány balladák) és a Llanto por Ignacio Sánchez Mejías („Sír Ignacio Sánchez Mejíasért”) versgyűjtemények, valamint a Bodas de sangre (Véres esküvő), Yerma és La casa de Bernarda Alba (Bernarda Alba háza) szerzőjeként. Versírói tevékenysége mellett így Lorcát a spanyol színház második aranykorának kezdeményezőjeként is számon tartja az irodalomtörténet.

1928-ban Dalí biztatására Lorca nyilvánosan kiállította rajzait. A megdöbbentő vizuális fantáziával megáldott rajzoló életében több száz vázlatot készített. Lorca Andaluszban nőtt fel, olyan képekkel és társadalmi viszonyokkal körülvéve, amelyek egész életét befolyásolták. Az 1920-as évek elején rövid, elliptikus versformákkal kezdett kísérletezni, amelyeket spanyol népdalok, japán haikus és a kortárs avantgárd poétika ihletett.

1922-ben Lorca együttműködött a kiváló andalusz zeneszerzővel, Manuel de Falával a cante jondo („mély dal”) fesztiválon Granadában. A kortárs törekvések fokozták Lorca érdeklődését a népszerű andalusz dal iránt, és az ihlet lángjában versorozatot írt az andaluszai romák dalai alapján. A poema del cante jondo (megjelent 1931-ben; A mély dal verse) a hagyományos és az avantgárd radikális szintézisét kínálja.

Az andaluszai és a roma kultúra szinte összeolvadt Dél -Spanyolországban. Ennek legvilágosabb példája a flamenco zene és a Sevillanas: olyan művészeti formák, amelyek inkább andaluszai, mint gitano eredetűek, de miután a gitano értelmezési stílus dominánssá vált, ma sok spanyol azonosítja egymással őket. Bár etimológiailag a gitano kifejezés eredetileg „egyiptomit” jelentett, maga az ó-spanyol „egyiptomi” (egiptano) szó romákra vonatkoztatása Spanyolországban ugyanúgy alakult ki, mint az angol „gypsy” szó jelentése. Ennek a megfélemletésnek kedvez az is, hogy a gitano és a Dél -Spanyol-

országra jellemző akcentusok is kifejezetten hasonlóak. Valójában a gitano és a nem gitano etnikumok közötti határokat annyira elhomályosítják a házasságkötések és a közös kulturális vonások az ország déli részén, hogy időnként az önmeghatározás az egyetlen igazi jelzője az etnikai hovatartozásnak.

A roma kultúra és örökség felmagasztalása az andalúziai folklór és a tágabb spanyol identitás meghatározó eleme. A gitanos-t ahelyett, hogy az országban idegennek vagy kisebbségnek tekintnék, „mélynek” vagy „valódi Spanyolországnak” tartják, amit az „España Cañí” kifejezés is alátámaszt, hiszen ez egyaránt jelent „cigány Spanyolországot” és „hagyományost”. A „gitano” kifejezés kialakulása óta azonban negatív társadalmi-gazdasági konnotációt is elnyert, utalva a társadalom alacsonyabb rétegeire, néha a bűnözéshez és a marginalitáshoz kapcsolva.

A Szentandrásy Istvánt megihlető *Cigányrománcok* versgyűjtemény 1924 és 1927 között íródott, és először spanyolul jelent meg 1928-ban, *Romancero gitano* néven. A Cancion-sorozat részét képező legismertebb verseskötönyve lett, ezzel Spanyolország egész területén hírnevet szerzett. A könyv első kiadása egy éven belül elfogyott. García Lorca úgy írja le a művet, mint Andalúzia „faragott oltárdarabját”, „cigányokkal, lovakkal, arkangyalokkal, bolygókkal, zsidó és római szeleivel, folyóival, bűneivel, a csempész mindennapi érintésével és Córdoba meztelen gyermekeinek égi jegyével. Egy könyv, amely alig fejezi ki a látható Andalúziát, de ahol a rejtett Andalúzia megremeg”. Lorca élete végéig az andalúziai kultúra elemeit kereste, és igyekezett megtalálni a lényegét anélkül, hogy a festői vagy a „helyi szín” klisés használatához folyamodna.

A gyűjtemény 18 lírai költeményt tartalmaz, amelyek közül 15 ötvözi a modern költői képeket a hagyományos irodalmi formákkal; a három megmaradt verset Lorca történelmi balladáknak minősítette. Mind a 18 vers a nyolc szótagú hagyományos balladaméterben íródott. A versek nagy részét mitikus utalások, a szexualitás és az ártatlanság freudi szimbolizmusa, valamint sokrétű metaforák hatják át. Erősen stilizált, egyénített változatai azoknak a balladáknak és verseknek, amelyek akkoriban még mesékként éltek a spanyol vidéken. Az andalúziai cigányság érzéki világának lírai megidézése, a gyűjtemény elbűvölte a spanyol olvasókat. Emiatt aztán sokan cigánynak tartották Lorcát, aki egyértelműsítette, hogy a cigányságban témáinak megvalósítóit látta.

A balladák csak tárgyukban egyeznek: a cigány népköltéssel a sűrített drámai történetek a spanyol nép sorsát, szenvedélyeit, szenvedéseit tükrözik. Ez a felfokozott érzelmvilág sejtelmes, félhomályos történetekben, metaforákban és ugyanakkor tisztább, leegyszerűsített versmondatokban tárul fel. Mesevilág elevenedik meg (*A holdas hold románca*), az éjszaka leple alatt csendörök és kísértetek, ismeretlen lovasok járnak. Szinte minden versben szerepel a víz, a tör, a hold, a hal, a ló és lovasa – a spanyol költészet ősi elemei, jelképi sugárzásává alakítva. A vágy, a szerelem, a hosszú várakozások, asszonysorsok, amelyek végül is tragédiába fűlnek, már ezekben a románcokban is feltűnnek a későbbi drámai előképeként.

Irodalom

- » [1]https://c250.columbia.edu/c250_celebrates/remarkable_columbians/federico_lorca.html
- » [2]<https://www.thegreatcoursesdaily.com/history-of-spanish-gypsies-romani-gitanos/>
- » [3] <https://www.britannica.com/biography/Federico-Garcia-Lorca#ref710842>
- » [4] <https://www.poetryfoundation.org/poets/federico-garcia-lorca>
- » [5] <https://www.britannica.com/topic/The-Gypsy-Ballads>
- » [6]https://konyvtar.dia.hu/xhtml/takacs_zsuzsa/Takacs_Zsuzsa-Nagy_Laszlo_Lorca-forditasainak_poetikai_megkozelitese.xhtml
- » [7] http://www.szentandrassy.hu/gallery.hu_HU.html

Szentandrassy István emlékkonferencia, 2021.

Fotó: Andrassy Péter

TÁRNOKY KATA

Interjú Kunhegyesi Ferenc festőművésszel

Kérem, mutassa be magát és a munkásságát!

Szentandrassy István tanítványa voltam, vagyok is még, ez nem változott. Tradicionális oláh cigány család elsőszülött gyermeke vagyok. Édesapám lovári cigány, édesanyám pedig a másár törzsből való. Az egész családom kereskedő volt, régiségkereskedők. A hagyományos roma mesterségek sem álltak távol tőlük. Az egyik nagyapám üstfoltozó volt.

A művészetemet illetően 14 éves koromtól modern táncokkal foglalkoztam profi szinten, majd 30 éves koromban, kiöregedve a műfajból, elkezdtem festeni, de a rajzolás is mindig jelen volt. Autodidakta módon tanultam, de aztán talákoztam Szentyvel, s ő lett a mesterem. Több, mint 10 éven keresztül tanultam nála. Mester és tanítvány viszonyunk 20 éves barátsággá formálódott.

Miért választotta a festőművészeti pályát?

Azt gondolom, hogy a művésszé válás nem a képzőművészeti iskolában kezdődik, nem is ott, hogy diplomát szerez. Egyetlenegy művészeti ág sem tanulható igazából, a tehetség kell hozzá, de a kitartás és a szorgalom is. Minden művész nevében is beszélhetek, hogy az embernek nincs választása. A művészet talált rám. Ilyen lelkületű vagyok. Gyerekkorom óta nem tudtam úgy élni, hogy el tudjak a hétköznapi sűrűjében merülni és elvigyen az ár. Mindig megvolt az a kellő szakralitás, ami a művészethez kell, az az életfelfogás, gondolkodás. Minden gyerek elgondolkodik azon, hogy mi végre vagyunk itt a földön, hogy honnan jöttem, ki vagyok. Ezt elhessegeti magától az ember, mindenki menekül ezektől a gondolatoktól, mert ezekre nincsenek valódi válaszok, senki nem tudja, ezért tartjuk az életet hatalmas misztériumnak. A képzőművészet is az, én ebben találtam meg azokat az igazságokat, kérdéseket és válaszokat, amiket kerestem. Most is itt vagyok a vászon előtt és dolgozom. Ez a lételemem. Ahogy rám talált a művészet, az jelenné vált. Én nem akartam soha nagy festő lenni, soha nem akartam világhírű lenni, csak tettem a dolgom. Nem volt olyan kimondottan meghatározható élethelyzet, ami inspirált, azt gondolom, hogy erre születtem. Egy érzékeny, szenzitív pali vagyok, aki nem bír máshogy létezni csak úgy, hogy alkothat. Amikor létrehozok egy alkotást, akkor úgy érzem, hogy a helyemre kerülök. Mindenki számá-

ra létezik egy kiindulópont. Van, aki aztán eltér ettől, a legtöbb művész azonban megmarad a stabil kiindulópontjánál. Ez egyfajta alaphelyzet, központi alapállás, segítve az embert abban, hogy józan maradjon, tisztán lássa a világot. Enélkül nem lehet nagy igazságokat létrehozni.

Mi inspirálja egy mű elkészítésére?

Persze, ez egy belső, folyamatos vibrálás. Belső víziókat jelenítek meg, én nem látvány után festek, mint ahogy a fél iskola modell után dolgozott. Nyilván a tanuló időszakban ezek is megvoltak, festettünk például tájképet. Mindennap van valami cél, napi szinten dolgozok, enélkül nem létezek. Akkor is dolgozok, ha nem jut eszembe téma, elkezdem és magától jön valami.

A festészet révén olyan tudattalan formai és képi világot jelenít meg az ember, hogy naponta rácsodálkozok, mikor kész vagyok a művel. Nem mindig tervezem meg, hogy milyen technikával és módszerrel dolgozom, az anyagnak is hagyok játékot, így a módszerem sokszor gesztusfestés, mozdulatokkal alakítom ki a formáim és figuráimat, amiket éppen belelátok.

Mi volt a festészethez kötődő, leginkább meghatározó élménye?

A folyamatos tanulás Szentandrásytól, ahol én öt évig ecsethez vagy festékhez nem nyúlhattam, csak ceruzával dolgozhattam. Nem is igazán dicsért meg. Az ötödik év után dicsért meg először. Köztünk Kovács Jóska volt a közvetítő, a Hontalan művésznevű költő, aki Péli Tamásnak és Szentandrásynak volt nagy szellemi partnere, s akit Szenty mellett másik mesteremnek tartok. Vele összefonódott a művészetünk, ő közvetített a mesterem felé. Tehát az ötödik év után dicsért meg a mesterem, és nagyon büszke voltam rá. Tíz év múlva festettem meg egy képet egy kredencajtóra, egy régi rossz kredencajtóra, egy három-négy év körüli cigány kisgyereket, aki szomorú tekintettel nézett farkasszemet bárkivel. Amikor ki lett állítva és apám megnézte ezt a képet s elkezdett zokogni, én tudtam, hogy az ő szomorú gyerekkorát látta bele a képbe. Gyakorlatilag az nekem életem legnagyobb elismerése volt. Tudni kell, hogy nálunk oláh cigányoknál, de eleve a roma kultúrában a képzőművészet egy új keletű művészeti ág, nem úgy, mint a zenélés. Nem igazán vették szívesen az elején, mikor elkezdtem festeni, nem örültek neki, hogy festő akarok lenni. Az apám ezzel a könnycsepp technika megejtésével elismerte a művészetemet. Ez volt nekem az egyik legnagyobb elismerésem. Az, hogy az ember díjakat kap, az a művészet velejárója, de különösebben nem érdekel, nem hat meg, nem mindig érdem szerint kapja az ember (bár azt gondolom, hogy érdemes voltam minden díjambra...). A legnagyobb elismerés az, amikor tényleg olyan ember adja, aki független mindenféle politikai meggyőződéstől, mindenféle érdektől, ez pedig apám volt.

Van mit mesélni Péliről, Szentyről, Kovács Jóskáról, ezek a nagy romák olyan zsenik voltak, olyan művészek, akik tényleg az egyetemes kultúra részét jelentik. Az a baj,

hogy nem ismerik őket az emberek, a mai kor embere nem igazán tudja befogadni a magas művészetet. És ha roma, akkor rá se hederít.

Van-e kedvenc Kunhegyesi képe? Melyik az a kép, amit a saját otthonában is szívesen kitenne?

Hát általában mindig az utolsó. Én amikor nekiállok, és általában az összes normális festő így áll neki, kicsit be vagyok szarva a fehér vászontól, de nem tudok mit csinálni. Kovács Jóskát kell idéznem, Ő mondta nekem a pálya elején, amikor nagyon nem ment még a rajzolás és fel akartam adni: „Ne felejtse el komám, a profik úgy alkotnak, ahogy tudnak, az amatőrök azok, akik mindig mesterművet akarnak festeni.” Ezzel a gondolatával engem örökre megnyugtatót. Az emberben nyilván mindig van egy folyamatos elégedetlenség, de egy 20-25-30 éves alkotói pálya után van annyi tapasztalata, hogy amikor nekiáll dolgozni, akkor előbb-utóbb abból valami izgalmasan, valami különlegesen jól tud összehozni. Úgyhogy általában, mikor meghívják, mindig izgatottan várom, milyen történet, milyen hangulat, milyen forma és szín fog kijönni a lelkemből... és akkor elfogadom, legyen az közepes, erős kép, legyen az nagyon extra kiváló alkotás, elfogadom, és napokig tudok benne gyönyörködni. Mikor festek egy képet és az nagyon tetszik, akkor addig nézegetem, míg bele nem alszok. Akkor a helyemre kerülök, akkor teljes vagyok, gazdag vagyok. Nekem ezek ilyen gyermeteg állapotok, gyermeki létformák, nagyon őszinte, tiszta pillanatok. A szó nemes értelmében értem, hogy a művészet haszontalan: nem lehet megfizetni, nem azért készült. A művészetek ugyanúgy közel állnak Istenhez, mint a vallás; a művész ugyanolyan közvetítő szerepet tölt be, mint a vallási vezető akármelyik vallásban. A tehetség, az a fajta képesség, hogy valaki képes legyen zenei, festészeti vagy irodalmi művet létrehozni – mindez Isten ajándéka. Ezzel nem szabad kérkedni. Én soha nem voltam képmutató, tudom, hogy mit tudok, de azt is, hogy mit nem. Az, amit Szentandrassy meg Péli Tamás leraktak az asztalra, az világszínvonalú. Hála Isten abban a szerencsés helyzetben vagyok, hogy ők voltak a mestereim, és átadták nekem ezeket a dolgokat.

Hogyan vélekedik Szentyről mint tanárról?

Ő több volt, mint mentor vagy mint tanár. Szenty nem iskolában tanulta a művészetet, ennek ellenére tudása akadémiai szintű volt. Én 20 évet letoltam mellette, nekem nem a mentorom volt, nem a mesterem volt, hanem nekem olyan volt, mint a bátyám, mintha édestestvérem lett volna, mindent megosztottunk egymással. A vele való beszélgetés, egy fél órás beszélgetés többet ért, mint egy fél éves egyetemi kurzus. Mindenhez hozzá tudott szólni. Nagyon komoly filozófus volt, nagy gondolkodó. Ugyanakkor egy tök egyszerű ember, aki kedvelte egyszerű emberek társaságát, barátságát, nem bírta elviselni az alakoskodást. Nagyon nem volt egyszerű ember, mert mindig kimondta mindenkinek, amit gondolt. Semmivel kapcsolatban nem rejtette véka alá a gondolatait, érzéseit, véleményét. Amit tudok, amit tanultam, azt két embernek kö-

szönhetem: az egyik az apám, a másik Szenty. A mi viszonyunk olyan volt, mint az ókori görög filozófusok, gondolkodók, mester és a tanítványa közti kapcsolatot. Nálunk nem abból állt a tanítás, hogy megmutatta, hogyan húzzam a ceruzát vagy hogyan keverjem ki a színeket, ez szóba se került. Sokkal fontosabbnak tartotta azt, hogy felszínre tudjuk hozni azt, ami bennem lakozik. Önazonos tudjak lenni, vállalni tudjam azt, aki vagyok. Ha kellőképpen tudom vállalni magamat és fel tudom tárni önmagam, akkor olyan művészetet tudok létrehozni, ami az individuumomból fakad, s ez nagyon egyedi stílust tud létrehozni. Minden művésznek feladata, hogy meg tudja találni a saját nyelvezetét. Nekem technikát nem tanított, sok gyakorlás által azt megszerzi az ember. Az önismerethez viszont kell egy olyan mester, aki rá tud vezetni arra, hogy ki is vagy te valójában, hogy mindig a helyes ösvényen tudj maradni. Nekem ő olyan volt, mint egy indiai guru. Olyan lélek volt, aki tudatosan született erre a Földre, vállalva a cigány létet, tanító szerepet töltve be ezen a bolygón. Ilyen volt Péli Tamás, Kovács József Hontalan, Lakatos Menyhért, Bari Károly, ők modern guruk voltak.

Miben látja Szenty munkásságának egyetemes jelentőségét?

Ő világszínvonalon rajzolt, mint Leonardo, Michelangelo, Raffaello. Ő ezen a szinten volt, mind szellemileg, mind technikai tudásban. Európa egyik legkarizmatikusabb kézművese volt. Olyan világot hozott létre, ami rettenetesen egyedi, úgy, hogy hű tudott maradni a saját népéhez és kultúrájához. Annak ellenére, hogy nem romák között, hanem nevelőintézetben nőtt fel. Mert lélekben sokkal többet tudott a cigányokról, mint aki romák közt nőtt fel.

Ha választania kellene egy képet Szentandrásy festményei közül, melyik lenne az?

A Szárnyasoltár. Középen Krisztus keresztre feszítve, körülötte pedig romák. Fehér alapozott farostara barnára bekente az egész felületet és gyakorlatilag ronggyal törölte ki. Ez az egyik főműve.

Ha három szóval jellemeznie kellene Szentandrásyt, melyik lenne az a három szó?

Mindenféle túlzás nélkül: félisten, indiai próféta és földönkívüli. Az volt. Ő volt mindenki Szentandrásyja, de közben senkié. Nagyon nem engedte magához közel az embereket. Nem szeretett volna ragaszkodni emberekhez. Nagyon kemény pali volt. Nagyon nehéz és különleges ember volt. Azt gondolom, hogy több száz évvel megelőzte a korát, ezért nem is értették, a romák meg aztán abszolút nem, de a magyar társadalom sem tudja még, ki az a Szentandrásy. Majd a kor igazolni fogja, de hogyha nem, akkor sincsen semmi baj. Az a lényeg, amit maga mögött hagyott. Ő mondta mindig: „Csak az az ember tud úrt hagyni maga után, aki nem hagyott itt semmit.” Hát ő nem úrt hagyott ránk. Nem csak a festészetét hagyta ránk, hanem a szellemiségét is.

Szentandrassy István emlékkonferencia, 2021.

Fotó: Andrassy Péter

A konferencia képekben

Szentandrassy István emlékkonferencia, 2021.

Fotó: Andrassy Péter

